

Kloosterkerk – 9 januari 2021
1e zondag van Epifanie
Richteren 2:6 - 3:6 en Lucas 3:15-17, 21-22
ds. Marja Flipse

U kunt deze dienst alsnog bekijken en beluisteren via <https://youtu.be/5zarB0ePWTQ>

Gebed om ontferming

God die richting geeft,
Kerst is alweer zo iets van vorig jaar,
en het nieuwe jaar alweer zo oud.
Wat is de houdbaarheidsdatum
van het licht van een ster
voor wijzen
die alweer op terugreis zijn
naar het oosten?
Hoe kunnen wij leven
in een nieuw land,
in het beloofde land
van onze dromen
als wij niet loskomen
van onze dagelijkse realiteit,
van gevestigde structuren en routines?
Laat er iets veranderd zijn,
iets op zijn plaats geschoven,
iets dat ons de weg wijst
en nieuw perspectief biedt,
zo bidden wij U:
Heer, ontferm U...

God die richting geeft,
de engelen zijn alweer
zo lang uitgezongen,
de nachten blijven stil
en de dagen donker.
Hoe lang blijft ons hart
branden in ons
en echoot het 'vrede op aarde'
nog in ons na?
Hoe lang blijft wat ons verbindt
nog zwaarder wegen

dan wat ons scheidt?
Laten het geen uitzonderingen geweest zijn,
die momenten waarop we aan elkaar dachten
waarop we om elkaar gaven
waarop we samen wilden zijn
en het licht aan elkaar doorgaven,
zo bidden wij U:
Heer, ontferm U...

God die richting geeft,
de wereld draait door
en de stemmen die om aandacht vragen
buitelen over elkaar heen.
Wanneer raken herders uitgepraat
en maakt het kind in de stal
plaats voor het volgende nieuwtje?
Hoe kunnen wij onderscheiden
tussen hoofdzaak en bijzaak,
tussen verleiding en belofte?
Houd ons bij de les
en geef ons inzicht
als wij ons weer richten
op onze verantwoordelijkheden
van alledag,
dat wij niet met alle winden meewaaien
maar ook niet zo eenkennig zijn
dat wij U niet herkennen
als U ons bijstuurt,
zo bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Preek

Het doet misschien wat vreemd aan
om zo vroeg in het nieuwe jaar,
het kerstdiner nog maar net achter de kiezen,
te beginnen met een serie lezingen uit het boek Richteren.

Toch wil ik u vragen om even mee te schakelen,
want zo gek is het nou ook weer niet.
Vooral niet als je het boek
niet bij zijn nieuwerwetse naam noemt, Rechters,

maar als je ouderwets bent zoals ik
en het nog kent als Richteren.

Daar klinkt het woord *richting* in door,
en dat kan alleen maar nuttig zijn
als je aan het begin van het jaar stilstaat
bij de vraag, ‘welke kant gaat dit op?’

Daar draait het om in Richteren.
Het boek is een poging om de golfbeweging
van ups en downs van een volk te duiden.
Het beschrijft een periode die heerlijk zou moeten zijn,
maar die bij nader inzien juist heel lastig is:
het volk van Israël is gearriveerd in het beloofde land,
maar weet nog niet goed wat het aanmoet met dat land.

Want het volk is eigenlijk geen volk,
het is een verzameling losse stammen.
En het land is eigenlijk geen land,
geen onbeschreven blad,
maar de woonplaats van allerlei bestaande volkeren en groepen
die niet zomaar inschikken en plaats maken.

Zowel intern als extern is er dus werk aan de winkel.
Het is een cruciale tijd voor het volk van God
en er vallen belangrijke afwegingen te maken:
‘wat zijn onze goede voornemens?
welke gewoontes en gebruiken gaan we oppakken,
en welke laten we juist achter ons?
Welke kant willen wij op?’

Deze weken zijn ook cruciale weken
voor wie iets wil gaan begrijpen
van wat er met Kerst gebeurd is.
Het zijn de weken van Epifanie.
In deze weken is het echt even hard werken.

De geboorte van Jezus is gevierd,
en nu beginnen we ons af te vragen wat voor mens hij is.
Onze kersverse relatie met de pasgeborene
raakt in een stroomversnelling van nieuwe informatie
en nieuwe indrukken
waaruit de evangelisten ons onze eigen conclusies laten trekken.

Jezus wordt besneden,
zoals het een zoon van joodse ouders betaamt.
Er komt hoog bezoek uit het oosten,
wat juist zeer ongebruikelijk is
en te denken geeft:
hoe belangrijk is dit kind eigenlijk?

Op de drempel van de volwassenheid
vindt Jezus zijn draai tussen de geleerden in de tempel
en wordt er nog een facet toegevoegd
aan dit veelzijdige kind:
hij is thuis in de Joodse traditie,
thuis in de wijde wereld,
thuis bij de Eeuwige.

En dan is er het verhaal van de doop.
Het moment van epifanie; van verschijning.
Alsof Jezus weer helemaal voor het eerst aan ons wordt voorgesteld.
Kopje onder gaat hij,
net zoals alle andere nieuwjaarsduikers
op zoek naar een nieuw begin,
en als hij boven komt is hij er klaar voor:
van nu af aan is hij een wegwijzer, een richter.

Richteren is nou niet direct een boek voor op je nachtkastje,
tenminste niet wanneer je rustig wilt slapen.
Het is geen comfortabel boek
als je niet van geweld en gruwelijkheden houdt.

Een boek wat je niet weg kunt leggen is het ook niet,
want het is een verzameling van korte
en soms heel korte verhalen,
waarvan je de ontknopning vaak al ziet aankomen.

Degene die de verhalen gebundeld heeft,
heeft namelijk al van tevoren een schema geschetst
waaraan de verhalen zich in grote lijnen houden.
Dat schema hebben we vanmorgen als eerste lezing gehoord:

Het volk van Israël vergeet wie God ook alweer was.
Het gaat slecht met het volk; het wordt verslagen en onderdrukt.
Het volk klaagt en vraagt God om hulp.
God stuurt een richter, iemand om orde op zaken te stellen.

Het volk vindt zichzelf en God weer terug.
Er komt rust in het land...totdat de richter sterft.

Zo herhaalt de geschiedenis zich geregeld,
met de nodige variaties.
Geen enorm spannende thriller.

Maar wel een boeiend en levendig inkijkje
in het leven van een groep mensen
die zich het volk van God weten,
millennia geleden;
een groep mensen die soms als los zand aan elkaar hangt
en toch een sterke onderlinge verbondenheid voelt;

een verdeeld en verbonden volk
dat als een verdwaalde en verdwaasde adolescent
een eigen weg aan het zoeken is
en niet helemaal zeker weet wat te doen
met die lastige combinatie van vrijheid en verantwoordelijkheid,
van afhankelijkheid en ambitie,
van twijfel en vertrouwen.

Wat er ook allemaal misgaat in de verhalen van Richteren -
en als het misgaat, gaat het ook flink mis,
lees het er zelf maar eens op na -
wat er ook misgaat,
de hoofdlijn is dat God erop reageert
als de vader van een jong volwassene.

Eén keer gooit hij bijna de handdoek in de ring en zegt hij,
'heb ik je nou nog niet vaak genoeg
uit je eigen ellende geholpen?
Ik doe het niet meer! Zoek het maar uit!'

Maar zelfs dan geeft hij toe, zoals altijd.
Want zelfs van een onverstandige, recalcitrante tiener
moet je wel houden, als het je kind is.

In Richteren zit veel vaart.
Het stukje dat we vandaag hoorden
wordt ons als lezers aangereikt door de schrijver
als een soort vooruitblik om hele vervolg op te ijken.

Gewapend met die voorkennis duiken we vervolgens
in een opeenvolging van korte verhalen.
Daarin zit steeds iets waar je op blijft steken,
wat vragen oproept -
waar gaat het om?
Waarom gaat het steeds net iets anders dan verwacht?
En waarom gaat het van kwaad tot erger?

Als je Richteren voor het eerst doorleest, lijkt het los zand.
En dat is ook de bedoeling:
dit boek gaat over hoe wij mensen in elkaar zitten,
hoe wij als samenleving met elkaar omgaan.
Dat is geen fraai gepolijst plaatje,
maar een eindeloos déjà-vu
van steeds terugkerende problematiek en tijdelijke oplossingen.

Met het juiste leiderschap
is het mogelijk om de juiste grondhouding te vinden,
te behouden en in de praktijk te brengen.
Maar valt dat leiderschap weg, dan zakt alles al snel in elkaar.

Tegelijkertijd is Richteren
niet zomaar een verzameling verhalen;
er is een flinke redactieslag overheen gegaan.
Zo krijgen de verhalen een theologische lading
en houden ze de lezer een spiegel voor.
Ook de moderne lezer, die toch in een heel andere wereld woont.

Zo'n zelfde effect hebben de verhalen over Jezus.
Ze zijn zorgvuldig ontworpen om ons aan het denken te zetten.

Lees je het verhaal van Jezus
met het programma van Richteren in je achterhoofd
- en dat moet u maar eens proberen -
dan vraag je je af: wat voor soort leider is dit?
Hoe kan zo iemand succesvol zijn?

In Richteren geldt:
een volk dat God kent + een charismatische leider =
militair en politiek succes.
Vanuit die hoek bezien
is Jezus een mislukte richter,
zonder succesverhaal.

Wat kan een ongebruikelijk soort leider als Jezus
dan *wel* voor ons betekenen?

Wat herkennen wij van onszelf en onze samenleving
in de redenen voor zijn komst en de aard van zijn optreden?

Met die vragen in ons achterhoofd
beleven we de tijd van Epifanie
gaan we over niet al te lange tijd de veertigdagentijd in.
En misschien klinken die vragen wel het luidst met Pasen.
Want wat voor overwinning is daar geboekt
als het geen militaire of politieke overwinning is?

De cyclus van Richteren is geen vicieuze cirkel.
Hij legt weliswaar heel duidelijk bloot
hoe snel, en hoe ernstig,
het mis kan gaan in onze dysfunctionele wereld;
maar er is ook hoop en perspectief.

Niet alleen omdat blijkt dat God nooit ver weg is.
Ook omdat mensen zelf
donders goed in de gaten blijken te hebben wanneer het fout zit.

En als dat zo is,
dan weten ze toch zelf al de weg terug te vinden.
Dan zoeken ze het niet bij hun nieuwe goden,
maar bij de oude getrouwe God
van wie ze ondanks alles weten dat hij er zijn zal.

Diep in de menselijke aard zit blijkbaar niet alleen de luiheid,
de gemakzucht, het snel in verleiding worden gebracht
en afgeleid zijn,
maar ook het besef van wat goed is voor een mens:
de heelheid die de God van Israël belichaamt en belooft.

Jezus is niet de eerste
als hij bij de Jordaan komt om gedoopt te worden.
Een grote groep mensen is hem al voor.
Zij weten al wat goed voor hen is.

Ergens snakt ieder mens naar een nieuw begin,
wil iedereen de grensrivier in,
de overgang naar wat onze bestemming is.

En soms is de leider die daarbij nodig is
niet iemand die voorop gaat
maar iemand die mee de diepte ingaat.

Een leider die ten strijde trekt
voedt alleen het eigen gelijk;
een leider die zelf het water ingaat,
alleen zo iemand kan echte ommekeer teweegbrengen.

Jezus neemt zijn messiasrol op zich
op een moment dat de mensen er zelf al voor openstaan.
Op zo'n moment kan een leider iets uitrichten.
Niet door tegen de stroom in te zwemmen,
maar door samen over te steken naar een nieuwe toekomst.

Zo gaat het in de richterverhalen
en zo gaat het bij Jezus.
Het effect van hun optreden is niet hetzelfde,
en hun werkwijze ook niet.
Maar het menselijke verlangen blijft hetzelfde,
door de eeuwen heen:
het verlangen naar iemand die een brug slaat
tussen God en de mensen.

Iemand die zegt, 'je hoeft niet vast te zitten in je verleden;
je mag opnieuw beginnen.
De Eeuwige is er nog,
wat je ook gedaan of nagelaten hebt.
Vertrouw op God,
en vertrouw op je eigen richtinggevoel;
je weet zelf de weg al.'

Gebeden

Eeuwig nabije God,
wij danken U dat U ons vrij genoeg laat
om onze eigen weg te kiezen
om onze eigen fouten te maken
om zelf te ontdekken
wat we wel en niet alleen kunnen
en we danken U dat U niet ver bent
als we onze grenzen ontdekken
als we vastlopen
en de weg terug niet meer kunnen vinden.
Niet alleen voor uw eigen nabijheid
danken we U -
ook voor de mensen die op ons pad komen
en ons richting en perspectief bieden.
Voor mensen met visie
die het geduld kunnen opbrengen
om een duwtje in de juiste richting te geven
aan mensen die nog niet zien wat zij zien.
Voor intelligente mensen
die respect hebben voor diegenen
die nog niet begrijpen wat zij begrijpen.
Voor mensen met macht en invloed
die zich niet te goed voelen
voor wie machteloos in de marge staan.
Wij bidden voor wie zich voorbereiden
op nieuwe taken
als leiders in de politiek, in de samenleving
en in de kerk
en voor hen die afhankelijk zijn
van de beslissingen van anderen;
dat onze stad, ons land, deze wereld
een plaats mag worden
waar mensen elkaar kunnen vertrouwen,
waar mensen in vrede leven,
waar al wat leeft met respect bejegend wordt.
Wij bidden voor wie heel goed weten
dat het radicaal anders moet in hun leven
en toch geen stappen kunnen of durven zetten
naar vrijheid, gezondheid of verzoening;
en voor wie zo gewend zijn geraakt
aan wat er scheef zit

dat zij een ander nodig hebben
om hen de ogen te openen.
Wij bidden voor onszelf,
voor alles wat schuurt in ons leven
en voor de oogkleppen die wij ophebben,
dat u ons rust geeft en verontrust,
dat U ons geneest en zout in de wonden wrijft,
dat we niet stuurloos mogen blijven
en dat we niet te zeker van onze koers mogen zijn.
Om troost bidden wij,
voor (...) in hun verdriet,
en om kracht en goede moed
voor (...)
en iedereen die kampt met ziekte en onzekerheid.
In stilte noemen we de mensen en situaties
die ons na aan het hart liggen.

*Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden
die klinken in de Kloosterkerk,
stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71
ten name van Stichting Kloosterkerk.
U steunt ons werk ermee!*